

Proč potřebujeme dobré inovace a zodpovědnost?

Roman Holý

Památce Václava Havla a Jana Sokola. A mým rodičům a rodině.

Úvod

Světlem „obchází strašidlo, kterému“ (Havel, 2021) říkají „populismus“, ale tímto strašidlem se detailně zabývat nechci, přestože hodně lidem, včetně obyvatel Česka, kazí život a momentálně, dokonce a doslova, způsobuje smrt – prostřednictvím nemoci covid-19 a naší populistické a neschopné vlády. „Pouze“ tím chci vzdát čest památce Václava Havla a jeho eseji „Moc bezmocných“ (přestože s tímto žánrovým označením Michael Žantovský nesouhlasí), který, bohužel, zůstává stále aktuálním, přestože v jiném smyslu než v roce 1978.

Rád bych se zabýval inovacemi a tím, jak poznáme, zda se jedná o dobré nebo zlé inovace. Potřebujeme vůbec inovace? Jsou všechny úspěšné inovace „dobré“, nebo spíše, dají se všechny inovace „zlým“ způsobem pokazit a zneužít? Jak to poznáme? A kdo může prosazovat dobré inovace ve společnosti? Potřebujeme k tomu překonat vlastní stín a mít dostatečnou morální a etickou zodpovědnost?

Věřím, že diskuse těchto otázek je aktuální a může být také užitečná, ale pojďme si nejdříve ujasnit pojmy, tedy začít definicí inovace. Z osobních důvodů je pro mne většinou nejlepším zdrojem OECD, tedy „An innovation is the implementation of a new or significantly improved product (good or service), or process, a new marketing method, or a new organisational method in business practices, workplace organisation or external relations“ (OECD, Glossary, 2005) nebo přístupnější a v češtině, „Principem inovace podnikání je neustálé hledání lepší cesty k uspokojení potřeb zákazníka zvyšováním kvality servisu, produktů a snižováním ceny, což vede k lepší realizaci rozvoje technologií a organizačních strategií. Hlavním hnacím motorem inovování je ovšem konkurence, která je velmi důležitou složkou tržního hospodářství.“ (Inovace, 2021).

A neodolám, abych nevedl pozici Česka, které se dle jednoho z žebříčků inovativních zemí (Bloomberg, 2021) nachází na 31. místě mezi Portugalskem a Maďarskem, na prvních pěti místech jsou země v tomto pořadí – Jižní Korea, Japonsko, Německo, Finsko a Izrael.

Tržní inovace

Hodnocení úspěšnosti tržních inovací je na první pohled jednoduché, můžeme to měřit jejich ziskovostí, resp. ziskovostí firem. Bohužel, jako důkaz, že šedivá je teorie a zelený je strom života, tak na prvním místě jednoho z žebříčků nejziskovějších firem (Desjardins, 2021) není zrovna příliš inovativní společnost, ale Saudi Aramco, která bohatne pouze z toho, že těží ropu ze země s nejmenšími náklady. Zajímavostí tohoto žebříčku je však to, že obsahuje mj. údaj, kolik tyto společnosti vydělají za den, respektive za sekundu. V případě Saudi Aramco jsou to opravdu neuvěřitelné částky - \$304,039,726/den a \$3,519/s, tj. i v tomto druhém případě je to suma, na kterou většina Čechů musí pracovat více než dva měsíce. A to všechno jen díky špinavé ropě, kterou prodává polostátní firma v autoritářském státě, který omezuje a dokonce zabíjí své občany (viz případ vraždy saúdského novináře Džamála Chášukdžího).

Pojďme tedy raději použít hodnocení, které je zaměřeno zejména na inovační výkonnost a využívá k tomu nejen finanční kritérium (celkovou návratnost akcií), ale také další subjektivnější

kritéria, jako např. „peer review“ – hodnocení ostatních manažerů (Ang, 2021). A zajímají nás zvláště udržitelné inovace společností, které jsou schopné inovovat dlouhodobě a dostaly se do top 50 pokaždé v letech 2005 – 2020. A takových je pouze 8 z 50. Které to jsou?

Na prvním místě je dlouhodobě (po drobném zaváhání v r. 2019) Apple. Přehled jeho nejúspěšnějších produktů - inovací je impozantní – počítače Apple II, Mac, iMac, software iTunes, přehrávač hudby a videí iPod, samozřejmě první „chytrý mobil“ iPhone, tablet iPad Air, operační systém Mac OS X nebo bezdrátová sluchátka – dle (Ciaccia, 2021). A v blízké budoucnosti nás pravděpodobně čeká od Apple také autonomní vozidlo. Ale jako většina úspěchů, má i tento svůj stín. Uvedu pouze některá negativa, za které je Apple kritizován – předražené a proprietární produkty, jejichž nevlastnění často způsobuje sociální vyčlenění (ověřeno na vlastní dceři), ničení menších konkurentů, nečestná firemní politika, tvorba elektronického odpadu a ničení životního prostředí, finanční prohřešky, včetně vyhýbání se placení daní, tvrdé pracovní podmínky a obvinění z dětské práce (Criticism of Apple Inc., 2021).

Na druhém místě žebříčku je Alphabet, což je mateřská společnost firmy Google. A slovo „google“ se stalo synonymem pro vyhledávání na internetu a zdrojem obrovských příjmů z reklamy. Google je také znám mottoem "Don't be evil" („Nebud' zlo“), které je stále součástí jeho etického kodexu, přestože v rámci Alphabetu se transformovalo na méně idealistické a více pragmatické "Do the right thing" („Dělej správnou věc“). Přesto, i Google má své oprávněné kritiky, kteří mu vyčítají mj. zneužívání dominantního postavení na trhu (Borýsek, 2021), vyhýbání se placení daní - „Google v Česku odvede na daních třicetkrát méně než Seznam, má přitom stejný podíl na trhu“ (Úšela, 2021), cenzuru, manipulaci s výsledky vyhledávání, zneužívání cizího duševního vlastnictví, porušování soukromí uživatelů, (krátkodobou) spolupráci s americkou armádou na Google Earth za účelem špehování uživatelů, příliš vysokou spotřebu energie na jeho serverech nebo diskriminaci vlastních zaměstnanců (Criticism of Google, 2021).

Čestné třetí místo zaujímá firma nejbohatšího člověka na světě, Jeffa Bezose – Amazon, který naprosto změnil svět online a zásilkového obchodu. K úspěchu mu pomohly inovace ve 3 oblastech – velký výběr, nízké ceny a rychlost dodávek (Jordan, 2021); dnes je navíc lídrem např. i v cloudových nebo raketových technologiích. Seznam prohřešků Amazonu je opravdu dlouhý, ale uvedme pouze nejčastější výčitky - porušování hospodářské soutěže, monopolistické chování nebo špatné pracovní podmínky některých zaměstnanců (Criticism of Amazon, 2021).

Na čtvrtém místě je trochu starší firma – Microsoft, která prorazila se svými operačními systémy MS DOS, Windows, následně kancelářským balíkem MS Office a cloudovými službami. Pochopitelně, také Microsoft čelil spoustě problémů a právních žalob, včetně sporu s Evropskou komisí, ve kterém byl odsouzen k pokutě 899 mil. EUR. Dále jsou známé různé bezpečnostní problémy, nespolehlivost, „modré obrazovky“ nebo proprietární uzamčení („vendor lock-in“) zákazníků, etc. (Criticism of Microsoft, 2021)

Na pátém místě je korejský Samsung Electronics, tj. největší konkurent Apple. Samsung je znám svými inovativními procesy a kulturou, které z této firmy udělaly lídra v různých sektorech, od chytrých telefonů, přes mikročipy, až po chytré hodinky (Samsung Wins 46 CES 2020 Innovation Awards for Outstanding Design and Engineering, 2021). Také Samsung trpí různými právními a bezpečnostními problémy, včetně problémů s častým výskytem rakoviny u vlastních pracovníků nebo vybuchováním, případně hořením některých produktů – zejména řady Galaxy (Samsung Electronics, 2021).

Zbývající tři dlouhodobí inovátoři jsou IBM, Hewlett-Packard a Toyota, ale jejich úspěchy ani problémy nebudu již popisovat. Rád bych naopak zmínil případ firmy Facebook, která uzavírá první desítku aktuálního žebříčku. Facebook rozhodně nebyl první sociální sítí, která na internetu vznikla,

jeho předchůdci byli např. Friendster, Myspace a Second Life – pamatujete? (TARVER, 2021). Dnes ovšem „vládne všem“ právě Facebook, se svými téměř 3 miliardami uživatelů je nejen jistou, přestože z podstaty velmi odlišnou, formou virtuální „paralelní polis“ Václava Bendy (Benda, 2021), ale zejména obrovský stroj na reklamu a tedy i na peníze. A podobně, jako všechny výše uvedené firmy, má Facebook spoustu problémů a oprávněné kritiky, ale mně se zdá nejhorší negativní vliv na naši společnost, a zejména mladou generaci, jako takovou – nejlépe to asi dokumentuje film Sociální dilema (Orlowski, 2020). Podobně velkou, možná větší, hrozbu pak dokumentuje případ zneužití dat téměř 90 mil. uživatelů Facebooku firmou Cambridge Analytica (Confessore, 2021). Uvedený článek The New York Times jasně ukazuje, jak je, relativně snadno, možné ovlivnit volby (a mj. také „Brexitovou“ kampaň ve Velké Británii a tedy i budoucnost Evropské unie) i v takové zemi jako jsou USA, jaký byl vliv Cambridge Analytica a ruských zájmů na kampaň D. Trumpa, a zejména fakt, že v dnešní době, „jsme produktem my“ („You are the product“), uživatelé internetových sociálních sítí a vyhledávače Google, etc.

Abych aspoň trochu vyvážil kritiku inovativních firem a popisy procesu přeměny „dobrých inovací“ ve „zlou“ realitu, tak bych rád uvedl i jeden příklad opačného procesu, jak může původně „zlá inovace“ (většinou zbraň nebo něco podobného pro vojenské účely) posloužit i něčemu „dobrému“ – jaderná bomba a jaderná elektrárna. Svržení jaderných bomb na japonská města Hirošima a Nagasaki způsobilo smrt celkem více než 200 000 lidí, většinou civilistů (Atomové bombardování Hirošimy a Nagasaki, 2021). V r. 1954 byl na podobném principu zahájen provoz první jaderné elektrárny a dnes je v provozu více než 400 jaderných reaktorů v 30 zemích světa (Jaderná elektrárna, 2021).

Pojďme se nyní zabývat otázkou, jak „dobré inovace“ mohou přispět ke „šťastné“ společnosti? Z výše uvedeného je zřejmé, že inovace jsou většinou zdrojem pokroku a bohatství, ale zároveň je nutné k nim přistupovat zodpovědně, protože každou inovaci lze zneužít a má většinou i nějaké nepředvídané a nechtěné negativní vedlejší účinky.

Dobré inovace ve šťastné společnosti

Mnoho lidí to pravděpodobně neví, ale OECD měří také „štěstí nebo subjektivní pohodu, prostřednictvím životní spokojenosti“ („happiness or subjective well-being can be measured in terms of life satisfaction“), kde se Česko drží na průměrném 19. místě (mezi Spojeným královstvím a Mexikem) ze 40 zemí (OECD, Life Satisfaction, 2021). Na prvních místech jsou povědomé země, většinou skandinávské, s dobrou pověstí – Finsko (1.), Norsko, Dánsko, Švýcarsko, Island a Nizozemsko (6.). Je zajímavé, že podobné hodnocení OSN – „World Happiness Report“ poskytuje velmi podobné výsledky a zcela stejnou pozici Česka, opět na 19. místě, ovšem tentokrát mezi USA a Belgií (United Nations, 2021), což obě zprávy objektivně validuje, přestože hodnotí tak subjektivní hodnotu, jakou je „štěstí“.

Proč mají v těchto zemích lidé lepší život nebo jsou dokonce šťastnější? Můžeme vidět, že mezi inovacemi a kvalitou života (a v ideálním případě „štěstím“) je jistá korelace, možná i kauzalita, což je ale vzhledem ke komplexnosti obou oblastí obtížné dokázat. Tento vzájemný vztah různým způsobem analyzuje např. společná publikace Cornell University, INSEAD a World Intellectual Property Organization (Cornell University, 2021), kde se na str. 149 tvrdí, že „inovace vytvářejí silné pozitivní externality v ekonomice a že sociální přínosy inovací zdaleka převažují ty soukromé“. Domnívám se ale, že v obou případech, inovace i kvality života, je společným jmenovatelem „dobrá vláda nebo dobrá správa věcí veřejných“ („good governance“), resp. kvalitní politický systém. Na prvních místech tohoto hodnocení jsou opět Dánsko (1.), Norsko, Švýcarsko, Švédsko, Finsko a Nizozemsko (6.), ČR jako obvykle na (pod-) průměrném 29. místě (PROSPERITY, 2021).

A nevím, jestli je to pouze náhoda nebo výrazný prvek kvality vlády, ale v těchto zemích jsou častěji v parlamentech a ve vládách zastoupeny, nebo jim dokonce šéfuji, ženy - Mette Frederiksen (Dánsko), Sanna Marin (Finsko) nebo Katrín Jakobsdóttir (Island), samozřejmě, mohli bychom uvést několik dalších dobrých a bližších příkladů, osobně jsem přesvědčen, že si to zaslouží zejména dvě ženy - Angela Merkel a Zuzana Čaputová. Pochopitelně, našli bychom v historii různých zemí i příklady špatných političek, ale věřím, že jich bylo nebo je relativně méně, než špatných mužských politiků.

Dovolím si vyslovit dvě ne zcela ověřené hypotézy, proč tomu tak může být. 1) Domnívám se, že ženy jsou pro vládnutí a politiku lépe vybavené – svými rodinnými a mateřskými geny a zkušenostmi. Umějí se pak lépe starat o stát jako o svou rodinu a jednat se svými mužskými kolegy jako s dětmi, což je myslím přesně to, co velká část mužů potřebuje. Navíc, přestože mezi muži a ženami jsou v průměru menší rozdíly, než si často myslíme, tak v některých vlastnostech, jako jsou agresivita nebo příjemnost, jsou tyto rozdíly zřejmé, a zvláště na obou koncích normálního rozdělení. Vědecky to shrnuje prof. Janet Shibley Hyde (Hyde, 2021), méně vědecky, ale zato zajímavěji (agresivněji?), dr. Jordan B. Peterson (Peterson, 2021).

2) Aby byly ženy vůbec zvoleny, tak musí velká část mužských voličů a politiků objevit, v sobě i kolem sebe, a podpořit ženskou část – slovy C. G. Junga „animu“, a uznat, že ženy jsou opravdu tou „lepší polovinou lidstva.“ A to je, nejen dle mého názoru, známkou důležitého osobního i společenského vývoje. A tímto se opět dostávám ke svému oblíbenému Jungovi, „neboť žena je vždy tam, kde má muž svůj stín, a proto ji muž s ním až příliš snadno zaměňuje, a když chce toto nedorozumění napravit, ženu přeceňuje a očekává od ní to, čeho se jemu nedostává“ (Jung, Žena v Evropě, 2012). Ale nechtěl bych nikoho, ani sám sebe, pomýlit. Samozřejmě, i ženy mají své problémy a stíny, jenomže je mají většinou lépe zpracované a integrované. A o tom to je, hranice mezi dobrou a špatnou společností, dobrou a špatnou inovací, nevede někde ve světě, ve firmě, mezi muži a ženami, ani mezi politickými stranami, ale v každém z nás! Filosoficko-básnický by se to dalo popsat i třeba jako věčný souboj mezi (ne-)zodpovědným Faustem a kreativním Mefistofelem, který odnese krásná Markétka.

Boj mezi dobrem a zlem, boj s vlastním stínem

Dovolte mi prosím začít tuto část další, a trochu delší, citací z mého milovaného autora, který byl velkým (pokud ne největším?) odborníkem na souboj dobra a zla, světla a stínu v každém z nás, a nechávám na posouzení laskavého čtenáře, nakolik je tento text stále aktuální. „Celosvětový chaos a nepořádek odrážejí podobný stav v duchu jednotlivce, v jehož nevědomí je však tento zmatek kompenzován archetypy řádu. ... Integrace nevědomých obsahů je individuálním aktem uskutečnění, pochopení a mravního hodnocení. Je to svrchovaně obtížný úkol, který vyžaduje vysokou míru etické zodpovědnosti. Schopnost takového výkonu můžeme očekávat jen u relativně malého počtu individuí, a tito jednotlivci nejsou politickými, ale mravními vůdci lidstva. Zachování civilizace a její další rozvoj jsou závislé na takových jedincích, neboť je dostatečně zřejmé, že od první světové války neučinilo uvědomění mas vůbec žádný pokrok. ... A tak se lavina v Německu valila dál a vynesla na povrch vůdce, který byl vyvolen jako nástroj, jenž měl dokonat zkázu národa. Avšak co bylo původním záměrem tohoto vůdce? Snil o „novém pořádku“. Hluboce bychom se mýlili, kdybychom se domnívali, že skutečně neměl v úmyslu vytvořit jakýsi internacionální pořádek. Naopak: v hloubi své bytosti byl motivován silami řádu, jež na něho působily ve chvíli, kdy se jeho vědomí zcela zmocnily chtivost a lačnost. Hitler byl exponentem „nového pořádku“, a to byl pravý důvod, proč mu prakticky každý Němec sedl na lep. Němci toužili po řádu, ale dopustili se osudové chyby, že si za svého vůdce zvolili hlavní oběť zmatku a neovládané chtivosti. Jejich individuální postoj zůstal beze změny: bažili po moci, stejně jako toužili po pořádku. Stejně jako ostatní svět nechápali, v čem spočívá Hitlerův význam, nepochopili, že symbolizuje něco, co je v každém jednotlivci. Hitler byl úžasným ztělesněním všech

lidských méněcenností. Byl naprosto neschopnou, nepřizpůsobenou, nezodpovědnou, psychopatickou osobností plnou jalových, dětinských fantazií, ovšem jako kletbou zatížen ostrou čichovou schopností krysy nebo patníkového čmuchala. Představoval ve zdrcující míře stín, tedy inferiorní část osobnosti každého člověka, a to byl další důvod, proč mu lidé propadali.“ (Jung, BOJ SE STÍNEM, 1994).

Domnívám se, že tyto Jungovy myšlenky jsou v přesném souladu s Havlovými názory - „život v pravdě“ jako nárok a možný politický program a myšlenka, že obnova svobodné společnosti „musí vycházet od člověka, od lidské existence“, ze základní rekonstituce jeho „vztahu k sobě samému, k druhým lidem, k univerzu“ (Havel, 2021).

A obávám se, že i dnes bychom, my Češi, byli schopni a ochotni vyhnat nebo dokonce (nechat) zabít své dlouholeté (a často nevinné nebo minimálně bez spravedlivého soudu, německé / sudetské nebo židovské) sousedy, stejně jako jsme schopni odmítat přijmout všechny, i potřebné, uprchlíky. Podobně, jako jsme v r. 1946 zvolili velkou většinou komunisty, tak si dnes velkou měrou volíme populisty (a bývalé i současné komunisty k tomu). Hlavními pozitivními pokroky, tedy kromě toho vědeckého a technologického, je fakt, že jsme v Evropě již přes 75 let neměli žádnou velkou válku (pomineme-li konflikty v bývalé Jugoslávii a na Ukrajině) a že jsme se v r. 1989 zbavili vlády komunistické strany, bohužel, dnes to platí již pouze formálně, protože současná „nomenklatura“ opět vládne s podporou komunistů.

Pravděpodobně proto máme takovou vládu, jakou máme, a domnívám se, že posledními nejen „politickými, ale také mravními vůdci“ našeho národa byli, i se všemi svými chybami, TGM, Václav Havel, a možná částečně i Petr Pithart, i když ten prohrál svůj politický boj s Václavem Klausem, což by se ale možná částečně dalo říct i o V. Havlovi? Politickým lídrem porevolučních změn byl určitě také sám V. Klaus starší, jen nevím, jestli byl i vůdcem mravním?

Co by asi řekl Václav Havel dnes?

Nemohu končit jinak než výrokem Václava Havla: „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“, který pronesl na jedné z demonstrací během „sametové revoluce“ (Žantovský, 2014). To většina lidí aspoň tuší, ale málokdo z Čechů ví, že podobné heslo ještě před Havlem pronesl Mahátma Gándhí: „*When I despair, I remember that all through history the way of truth and love have always won*“ („Když ztrácím naději, vzpomenu si, že vždy v dějinách zvítězila cesta pravdy a lásky“) (ALLI, 2013).

Ano, jsem „pravdoláskař“ a nestydím se za to, ale je také jistě pravdou, že ani takto krásný (pravdivý?) výrok nemůžeme opakovat příliš často a v každé éře bychom měli přijít s něčím novým, aktuálním a inovativním, s výrokem, který bude odpovídat „duchu doby“ tak, že lidi osloví, nebo, že se jím budou dokonce řídit.

A nenapadlo mne nic lepšího, než: „Inovace a odpovědnost musí zvítězit nad populismem a neschopností.“ Snad by se tento „kategorický imperativ“ Václavu Havlovi a Janu Sokolovi líbil. Věřím, že populismu a neschopnosti máme v současné vládě více než dost a chybějící inovace a odpovědnost jsou také jasně viditelné. Vládnoucí politikové nebyli schopni zajistit ani chytrou karanténu, ani důsledné trasování, ani dostatečné testování, ani rychlé očkování, natož abychom měli nějakou českou firmu nebo laboratoř, která by byla schopná vyvinout funkční vakcínu nebo lék na koronavirovou infekci. O kvalitní, zodpovědné a „dobré vládě“ v dalších oblastech (e-government, penzijní reforma, řízení rozpočtu nebo školství) ani nemluvě. A světových firemních inovací v klíčových oborech (software, elektromobilita, obnovitelné zdroje energie nebo biotechnologie) se nám také nedostává, výjimkou potvrzující pravidlo může být snad jedině Avast.

Nezbývá tedy než doufat, že „Tvá ´inovativní a zodpovědná´ vláda, lide, se k tobě navrátí!“, abychom parafrázovali Václava Havla, respektive Jana Amose Komenského (Žantovský, 2014). A doufejme, že k takové vládě se přidá také rostoucí množství českého „inovativního a zodpovědného“ kapitálu, který bude podporovat startupy a „dobré“, pokud možno, světové inovace, ať již tržní nebo společenské. Pro inspiraci zmiňme aspoň několik příkladů dobrých a inovativních organizací a startupů - Nadace rodiny Vlčkových (Nadace rodiny Vlčkových, 2021), ÚOCHB AV ČR (Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, 2021), Productboard, Rohlik.cz, Rossum nebo Prusa Research (Tmejová, 2021).

Citovaná literatura

ALLI, I. (2013). *101 Selected Sayings of Mahatma Gandhi*. Dostupné online. ISBN 1456612794: eBookIt.com.

Ang, C. (10. březen 2021). *Ranked: The 50 Most Innovative Companies*. Načteno z Visual Capitalist: <https://www.visualcapitalist.com/top-50-most-innovative-companies-2020/>

Atomové bombardování Hirošimy a Nagasaki. (21. březen 2021). Načteno z wikipedia: https://cs.wikipedia.org/wiki/Atomov%C3%A9_bombardov%C3%A1n%C3%AD_Hiro%C5%A1imy_a_Nagasaki

Benda, V. (21. březen 2021). *PARALELNÍ POLIS*. Načteno z paralelnipolis: https://www.paralelnipolis.cz/files/Bedna_Paralelni_Polis.pdf

Bloomberg. (4. březen 2021). *Bloomberg Innovation Index*. Načteno z Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/>

Borýsek, P. (10. březen 2021). *Soud může Googlu nařídít zpřístupnění dokumentů, i sama medializace sporu se Seznamem mu může ublížit*. Načteno z e15: <https://www.e15.cz/byznys/technologie-a-media/soud-muze-googlu-naridit-zpristupneni-dokumentu-i-sama-medializace-sporu-se-seznamem-mu-muze-ublizit-1376228>

Ciaccia, C. (5. březen 2021). *Apple's Greatest Hits: Its Most Innovative Products Ever*. Načteno z TheStreet: <https://www.thestreet.com/personal-finance/credit-cards/apples-greatest-hits-its-most-innovative-products-ever-12872978>

Confessore, N. (21. březen 2021). *Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far*. Načteno z The New York Times: <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>

Cornell University, I. a. (11. březen 2021). *The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation?* Načteno z wipo.int: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf

Criticism of Amazon. (10. březen 2021). Načteno z Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Criticism_of_Amazon

Criticism of Apple Inc. (5. březen 2021). Načteno z Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Criticism_of_Apple_Inc.

Criticism of Google. (10. březen 2021). Načteno z Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Criticism_of_Google

- Criticism of Microsoft*. (10. březen 2021). Načteno z Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Criticism_of_Microsoft
- Desjardins, J. (5. březen 2021). *Visual Capitalist*. Načteno z The World's 20 Most Profitable Companies: <https://www.visualcapitalist.com/the-worlds-20-most-profitable-companies/>
- Havel, V. (4. březen 2021). *Moc bezmocných*. Načteno z stránky České televize:
https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/1817870-vaclavhavel_moc_bezmocnych_1978.pdf
- Hyde, J. S. (21. březen 2021). *The Gender Similarities Hypothesis*. Načteno z semanticscholar:
<https://pdfs.semanticscholar.org/241b/2f0a4cb623ba148744bf4357dcc3d16a520f.pdf>
- Inovace*. (4. březen 2021). Načteno z Wikipedia: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Inovace>
- Jaderná elektrárna*. (21. březen 2021). Načteno z wikipedia:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Jadern%C3%A1_elektr%C3%A1rna#Historie
- Jordan, F. (10. březen 2021). *Amazon Success Story: How to Become the Most Successful Store in the World*. Načteno z Sellics : <https://sellics.com/blog-how-amazon-became-the-most-successful-store-in-the-world/>
- Jung, C. G. (1994). BOJ SE STÍNEM. V C. G. Jung, *Duše moderního člověka* (stránky 194-196). Brno: Atlantis.
- Jung, C. G. (2012). Žena v Evropě. V C. G. Jung, *Výbor z díla, svazek IX., Člověk a kultura* (str. 35). Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.
- Nadace rodiny Vlčkových*. (21. březen 2021). Načteno z nrv.org: <https://nrv.org/>
- OECD. (2005). *Glossary*. Načteno z "The Measurement of Scientific and Technological Activities: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data: Oslo Manual, Third Edition" prepared by the Working Party of National Experts on Scientific and Technology Indicators, OECD, Paris.: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6865>
- OECD. (4. březen 2021). *Life Satisfaction*. Načteno z OECD Better Life Index:
<http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/czech-republic/>
- Orlowski, J. (Režisér). (2020). *The Social Dilemma* [Film]. Načteno z <https://www.csfd.cz/film/812238-socialni-dilema/prehled/>
- Peterson, J. B. (21. březen 2021). *The Gender Scandal: Part One (Scandinavia) and Part Two (Canada)*. Načteno z jordanbpeterson: <https://www.jordanbpeterson.com/political-correctness/the-gender-scandal-part-one-scandinavia-and-part-two-canada/>
- PROSPERITY* . (11. březen 2021). Načteno z THE LEGATUM PROSPERITY INDEX™ 2020:
<https://www.prosperity.com/rankings>
- Samsung Electronics*. (5. březen 2021). Načteno z Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Samsung_Electronics#Litigation_and_safety_issues
- Samsung Wins 46 CES 2020 Innovation Awards for Outstanding Design and Engineering*. (5. březen 2021). Načteno z SAMSUNG: <https://news.samsung.com/us/samsung-wins-46-ces-2020-innovation-awards-outstanding-design-engineering/>

TARVER, E. (21. březen 2021). *investopedia*. Načteno z 3 Social Media Networks Before Facebook: <https://www.investopedia.com/articles/markets/081315/3-social-media-networks-facebook.asp>

Tmejová, K. (21. březen 2021). *Startup roku 2019: Kiwi spadlo z trůnu. Novým králem je Productboard*. Načteno z Forbes: <https://forbes.cz/startup-roku-2019-kiwi-spadlo-z-trunu-novym-kralem-je-productboard/>

United Nations, S. D. (21. březen 2021). *World Happiness Report*. Načteno z happiness-report: <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2020/WHR20.pdf>

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR. (21. březen 2021). Načteno z Ústav organické chemie a biochemie AV ČR: <https://www.uochb.cz/cs>

Úšela, J. (10. březen 2021). *Google v Česku odvede na daních třicetkrát méně než Seznam, má přitom stejný podíl na trhu*. Načteno z ihned.cz: <https://byznys.ihned.cz/c1-66196570-google-v-cesku-odvede-na-danich-tricetkrat-mene-nej-seznam-ma-pritom-stejny-podil-na-trhu>

Žantovský, M. (2014). *HAVEL*. Praha: Argo.

PRAHA, 14. září 2021